

С.П. Филь,
здобувач ДНДІ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті аналізуються норми вітчизняного митного законодавства стосовно сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України. Розглядається спеціальне законодавство у сфері інтелектуальної власності щодо правового регулювання об'єктів права інтелектуальної власності, сприяння захисту яких забезпечують органи доходів і зборів. Вказуються основні проблеми та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: права інтелектуальної власності, об'єкти права інтелектуальної власності, митне законодавство, органи доходів і зборів.

В статье анализируются нормы отечественного таможенного законодательства относительно содействия защите прав интеллектуальной собственности при перемещении товаров через таможенную границу Украины. Рассматривается специальное законодательство в сфере интеллектуальной собственности относительно правового регулирования объектов права интеллектуальной собственности, содействия защите которых обеспечивают органы доходов и сборов. Указываются основные проблемы и пути их решения.

Ключевые слова: права интеллектуальной собственности, объекты права интеллектуальной собственности, таможенное законодательство, органы доходов и сборов.

Paper analyzes the rules of national customs legislation on the promotion of intellectual property protection in the movement of goods across the customs border of Ukraine. Special legislation on intellectual property on the legal regulation of intellectual property protection promotion which provides of the authorities' incomes and fees is considered. The main problems and their solutions are identified.

Keywords: intellectual property rights, objects of intellectual property rights, customs legislation, authorities of income and fees.

У процесі вступу України до Світової організації торгівлі особливої актуальності набуло питання захисту прав інтелектуальної власності (далі – ПІВ) на митному кодоні. Однією з необхідних умов приєднання України до СОТ була обов'язкова відповідність вітчизняного законодавства у сфері інтелектуальної власності нормам міжнародної Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС). Тобто, згідно з Угодою ТРИПС країни-учасниці зобов'язуються забезпечити на своїй території дію таких процедур, які дозволяють здійснювати заходи, що запобігають порушенню законодавства у сфері охорони прав інтелектуальної власності та їх недопущення [1].

Ставши повноцінним членом СОТ у 2008 році, Україна засвідчила факт створення національної нормативно-правової бази та організаційної структури

органів державної влади, які прямо або опосередковано забезпечують захист прав інтелектуальної власності [2].

З підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 році Україна зобов'язалась гармонізувати національну систему охорони та захисту ПІВ відповідно до Глави 9 “Інтелектуальна власність” Угоди. Також Україна зобов'язалась повністю впровадити положення стосовно митних заходів на кордоні, передбачених ст. 250 протягом трьох років з дати набрання чинності Угоди [3].

Зі вступом у дію економічної частини цієї Угоди з 1 січня 2016 року, питання забезпечення захисту прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон України потребує особливої уваги, особливо для створення з європейськими країнами спільного ринку інтелектуальної власності та розвитку міжнародної торгівлі в цілому [4].

Вітчизняне митне законодавство щодо захисту прав інтелектуальної власності вивчали Г.О. Андрощук, Б.І. Бабенко, І.М. Бенедисюк, Н.В. Волкова, В.С. Дробязко, В.П. Жванова, У.В. Кмецінська, О.Є. Колосов, І.М. Коросташова, Д. Лонг, Ю.О. Медвідь, О.В. Миронова, Е.С. Молдаван, Г.В. Підпригода, О.О. Пунда, П. Рей, О.М. Тропіна, Л.Г. Чистоклетов, Г.О. Швець, О.В. Яковенко та ін. У своїх працях вони досліджували сприяння захисту ПІВ під час переміщення товарів через митний кордон України та гармонізацію національного законодавства із нормами законодавства Євросоюзу.

Однак, незважаючи на доволі широкий спектр дослідження науковцями питання захисту ПІВ, фрагментарно розкритими залишаються питання щодо нормативно-правового забезпечення захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні України, що детермінує актуальність обраної теми статті.

З огляду на зазначене, метою цієї статті є дослідження особливості реалізації митного законодавства України щодо захисту ПІВ.

Українське митне законодавство стосовно захисту ПІВ складається з Конституції України, кодифікованого нормативно-правового акту (Митного Кодексу України (МКУ)), нормативно-правових актів у сфері митної діяльності, міжнародних договорів, а також спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Важливе місце у створенні правової системи захисту ПІВ посідає основний закон України – Конституція. Закріплені норми у другому розділі “Права, свободи та обов'язки людини і громадянина” Конституції України відтворюють не тільки фактичний і юридичний статус особи в суспільстві, а й суть демократії, що існує в державі, соціальні можливості, які закладені безпосередньо в суспільному ладі. Вагомою складовою конституційно-правового статусу людини є забезпечення кожній людині права володіти, користуватися й розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності [5, ст. 41]. Також свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [5, ст. 54].

Зосередимо увагу на основному кодифікованому акті митного законодавства – МКУ. Прийнятий у 2012 році МКУ є імплементацією норм Угоди ТРІПС щодо захисту прав інтелектуальної власності та відтворенням норми законодавства Євросоюзу щодо запобігання порушенням ПІВ.

Розділ XIV МКУ регламентує заходи органів доходів та зборів (зараз вони мали назву митні органи) щодо сприяння захисту ПІВ під час переміщення товарів через митний кордон України [6, ст. 397–403].

На думку Н.В. Волкової Розділ XIV МКУ регламентує саме порядок “сприяння захисту”, а не “охорони” чи “захисту” ПІВ органами доходів та зборів [7,

с. 49]. Таку позицію підтримують також юристи. Вони аргументують свою позицію тим, що прийнятий новий МКУ ввів положення стосовно звільнення органів доходів та зборів від відповідальності за пропуск товарів, що порушують право інтелектуальної власності правовласників. До речі, положення стосується товарів, що містять об'єкти, включені до Митного реєстру, а також товарів, з не включеними в реєстр ОПІВ, але які підлягають охороні відповідно до закону. Тобто, виходячи з цієї норми, органи доходів та зборів звільняються від відповідальності за невиконання ними своїх обов'язків щодо належної перевірки товарів, у тому числі на можливість порушення прав інтелектуальної власності. Більше того, така норма суперечить загальним положенням нормативно-правових актів щодо відповідальності органів державної влади за власні рішення, дії або бездіяльність [8].

З погляду М.Я. Азарова, І.Г. Бережнюка, І.М. Коросташової, В.Я. Нагоги та П.В. Пашка використаний термін “сприяння” у Розділі XIV МКУ, обумовлено двома чинниками [9, с. 85–86; 10, с. 29]. По-перше, об'єкти ПІВ характеризуються складністю та різноманітністю, що часто унеможлиблює їх ідентифікацію та визначення під час переміщення через митний кордон, тому органи доходів та зборів здійснюють контроль за переміщенням таких об'єктів ПІВ, які можна ідентифікувати на підставі фізичного огляду або в результаті документальної перевірки. По-друге, відповідно до ст. 424 Цивільного кодексу України (ЦКУ) захист ПІВ правовласника – це його: “...3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання...” [11]. Більше того, вони вважають, що лише в окремих випадках, з огляду на критичну ситуацію у сфері захисту окремих об'єктів або на підставі міждержавних угод, держава може адміністративно брати на себе захист деяких об'єктів ПІВ.

Більш того, цивілісти не погоджуються з подібним визначенням поняття “виключного права” вченими-правознавцями. Власну позицію із зазначеного питання не можливо визначити без врахування масштабів збитку від обороту контрафактної продукції на міжнародному ринку та небезпеки, завданої від споживання підроблюваних продуктів харчування, лікарських препаратів, одягу, взуття, аксесуарів та дитячих іграшок.

За даними Організації економічного співробітництва і розвитку та Відомства з інтелектуальної власності ЄС, загальний обсяг світового ринку контрафактної та піратської продукції за 2013 рік був оцінений в 461 млрд дол. США, що у порівнянні із загальним обсягом імпорту в світовій торгівлі 17,9 трил. дол. США склало близько 2,5 % від світового імпорту. При цьому близько 5 % імпортованих товарів на територію Євросоюзу є підробленими [12].

До основних заходів органів доходів та зборів сприяння захисту ПІВ під час переміщення товарів через митний кордон, передбачених МКУ, слід виділити такі: митний контроль та митне оформлення товарів, що містять об'єкти ПІВ (ст. 397); митний реєстр об'єктів ПІВ (ст. 398); призупинення митного оформлення товарів на підставі даних митного реєстру (ст. 399); призупинення митного оформлення товарів за ініціативою митного органу (ст. 400); спрощена процедура знищення товарів, митне оформлення яких призупинено за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності (ст. 401); зміна маркування на товарах та їх упаковці (ст. 402) [6].

Що стосується основних визначень понять у сфері інтелектуальної власності в МКУ розрізняються такі терміни: “об'єкт права інтелектуальної власності”, “правовласник”, “контрафактні товари” [6, ст. 4]. На жаль, існує прогалина в

українському митному законодавстві стосовно визначення поняття “піратські товари”. Натомість у ст. 50 Закону України “Про авторське право і суміжні права” порушенням авторського права і суміжних прав визначається піратство, тобто опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів [13]. Таке тлумачення дає можливість визначити піратство як контрафактні товари.

Для сприяння захисту ПІВ, вжиття заходів щодо запобігання переміщенню через митний кордон України товарів з порушеннями майнових прав інтелектуальної власності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику (на сьогодні – це Державна фіскальна служба) веде митний реєстр ОПІВ, які охороняються відповідно чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності, на підставі заяв правовласників [6, ст. 398, 544].

Цей реєстр надає право власнику об’єктів права інтелектуальної власності (далі – ОПІВ), який має підстави вважати, що під час переміщення товарів через митний кордон України порушуються чи можуть бути порушені його майнові права на ОПІВ, подати до Державної фіскальної служби заяву про сприяння захисту належних йому майнових прав на ОПІВ шляхом внесення відповідних відомостей до митного реєстру ОПІВ [6, ст. 398].

Чіткий порядок реєстрації у митному реєстрі ОПІВ регламентується наказом Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 року № 648. Затверджений порядок визначає алгоритм реєстрації ОПІВ у митному реєстрі та встановлює форму заяви, перелік інформації та документів, які додаються до заяви, порядок подання та розгляду заяви та ведення митного реєстру [14].

До митного реєстру ОПІВ вносяться дані про об’єкти авторського права і суміжних прав, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торгові марки, географічні зазначення та сорти рослин.

Варто підкреслити, що одна із головних умов, яка необхідна для реєстрації ОПІВ в митному реєстрі, – це набуття суб’єктом ПІВ майнових прав на цей ОПІВ. Тобто перед подачею даних про ОПІВ до митного реєстру необхідно здійснити державну реєстрацію ОПІВ з отриманням охоронних документів або здійснити передачу майнових прав за цивільно-правовим договором.

Крім того, власник зареєстрованого ОПІВ в митному реєстрі в разі припинення чинності або визнання недійсним ПІВ на цей об’єкт, а також про часткову або повну передачу майнових прав на ОПІВ повинен сповістити про це Державну фіскальну службу.

Станом на 1 лютого 2016 року до митного реєстру внесено 2 933 об’єкти. З них тільки 17 об’єктів внесено у січні 2016 року. Динаміка внесення ОПІВ до митного реєстру ОПІВ за останні п’ять років є такою: в 2010 р. – 80 об’єктів, в 2012 р. – 277 об’єктів, в 2013 р. – 1381 об’єкт, в 2014 р. – 1530 об’єктів та в 2015 р. – 485 об’єктів [15].

З огляду на статистичні дані Державної фіскальної служби кількість ОПІВ, винесених до митного реєстру ОПІВ за останні 5 років, збільшилась майже в 30 разів. Найбільший сплеск припав на 2013 рік у зв’язку із прийняттям нової редакції Митного кодексу в 2012 році, яка дозволила правовласникам вносити ОПІВ в митний реєстр за спрощеною процедурою подання заявки та відмовитися від обов’язкової грошової застави. Позитивна тенденція внесення патентовласниками в митний реєстр ОПІВ в Україні надає можливість органам доходів і

зборів сприяти захисту ПІВ у вигляді блокування ввезення та вивезення товару з порушенням майнових прав інтелектуальної власності.

В МКУ передбачена адміністративна санкція за вчинення дій щодо переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності. Такі дії тягнутимуть за собою накладення штрафу в розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією товарів, що переміщуються з порушенням права інтелектуальної власності [6, ст. 476].

Основною нормативно-правовою базою стосовно охорони прав на об'єкти права інтелектуальної власності, сприяння захисту яким здійснюють органи доходів і зборів, є: Цивільний Кодекс України (ЦКУ) та спеціалізоване законодавство у сфері інтелектуальної власності.

Основний цивільно-правовий механізм регулювання охорони прав інтелектуальної власності України утворився з прийняттям в 2003 році Книги четвертої “Право інтелектуальної власності” ЦКУ [11].

У цій Книзі ЦКУ відображає загальні положення цивільно-правового регулювання суспільних відносин, що виникають у сфері інтелектуальної власності, та включає: поняття та зміст права інтелектуальної власності; правові норми, які закріплюють перехід права інтелектуальної власності на об'єкти; особливості правового режиму об'єктів, що створені на замовлення та під час виконання трудових обов'язків; визначення способів цивільно-правового захисту права інтелектуальної власності.

Правові норми, які містяться у главі 35 ЦКУ “Загальні положення про право інтелектуальної власності” регулюють питання, пов'язані з: поняттям права інтелектуальної власності; співвідношенням права інтелектуальної власності та права власності; об'єктами і суб'єктами права інтелектуальної власності; підставами набуття права інтелектуальної власності; особистими немайновими і майновими правами інтелектуальної власності; строком чинності права інтелектуальної власності; використанням об'єктів права інтелектуальної власності та переданням майнових прав інтелектуальної власності; здійсненням прав інтелектуальної власності, які належать кільком особам; правами інтелектуальної власності на об'єкти, що створені у зв'язку з виконанням трудового договору або за замовленням; наслідками порушення прав інтелектуальної власності; захистом прав інтелектуальної власності судом [11].

Інші глави книги четвертої ЦКУ регулюють норми, пов'язані з охороною прав на ОПІВ, а саме: об'єкти авторського права і суміжних прав; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин; породи тварин; комерційні (фірмові) найменування; торговельні марки (знаки для товарів і послуг); географічні зазначення (зазначення походження товарів) та комерційну таємницю.

Незважаючи на той факт, що з прийняттям ЦКУ була виділена окрема книга четверта “Право інтелектуальної власності”, спеціальне законодавство в Україні залишилося.

До некодифікованих актів у сфері інтелектуальної власності, що регламентують охорону зазначених ОПІВ у ст. 4 МКУ, слід віднести такі закони України: “Про авторське право і суміжні права”, “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, “Про охорону прав на промислові зразки”, “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, “Про охорону прав на зазначення походження товарів” та “Про охорону прав на сорти рослин”.

Вкрай важливе місце серед нормативно-правових актів, що регламентують захист ПІВ на митному кордоні України, займають постанови органів виконавчої влади, якими затверджуються порядки набуття майнових прав на ОПІВ. Адже до митного реєстру ОПІВ можна віднести дані тільки при наявності охоронних документів на ОПІВ.

Норми, що регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності, містяться також в інших законах України, а саме: “Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп’ютерних програм, баз даних”, “Про особливості державного регулювання діяльності суб’єктів господарювання, пов’язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування”, “Про науково-технічну інформацію”, “Про захист від недобросовісної конкуренції”, “Про державне регулювання у сфері трансферу технологій”, “Про лікарські засоби”.

Враховуючи досвід зарубіжних країн щодо кодифікації законодавства в сфері інтелектуальної власності, таких як: Вірменія, Бельгія, Болгарія, Чехія, Польща, Угорщина, Німеччина, в яких право інтелектуальної власності регулюється двома законами “Про авторське право і суміжні права” та “Про промислову власність”, або таких країнах, як Австралія, Еквадор, Філіпіни, Франція, Росія, законодавство в галузі інтелектуальної власності повністю кодифіковано, в 2004 році Україна також спробувала прийняти єдиний консолідований акт – Кодекс інтелектуальної власності (далі – Кодекс).

Представлений проект Кодексу скасував Книгу IV ЦКУ “Право інтелектуальної власності”, Главу 16 Господарського кодексу України та спеціальні закони України: “Про авторське право і суміжні права”; “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”; “Про охорону прав на промислові зразки”; “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”; “Про охорону прав на зазначення походження товарів”; “Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем”, якими регламентовано різні аспекти зазначеної сфери. 5 квітня 2004 р. на засіданні Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України було розглянуто цей проект, який подали на обговорення народні депутати Б. Тарасюк та Р. Зварич [16]. За результатами засідання проект відхилили. Законотворці обґрунтовували відхилення тим, що запропонований проект приділяє деяку увагу лише одному із інститутів інтелектуальної власності – авторському праву – і то значно вужче, ніж чинний Закон “Про авторське право і суміжні права”, який проектом Кодексу має бути відмінено. На відміну від інституту авторського права, всі інші інституту, в тому числі інститут промислової власності, врегульовані дуже побіжно. Більше того, на погляд законотворців, запропонований законопроект, в разі його прийняття, може суттєво погіршити захист прав інтелектуальної власності в Україні.

Проте такий підхід законодавців викликав заперечення з боку наукової спільноти, наприклад, О.А. Підпригора взагалі вважає, що основна причина провалу прийняття проекту Кодексу полягає в тому, що наукову і юридичну громадськість, яка безпосередньо вивчає питання охорони ПІВ, усунули не тільки від розробки, а й від обговорення проекту Кодексу [17, с. 76].

В деякій мірі слід погодитись з вченими О.А. Підпригорою та В. Крижною, які вважають, що проект Кодексу мав би усунути виявлені недоліки четвертої книги ЦКУ, які істотно ускладнюють застосування норм цієї книги у практичній діяльності та виявлені положення в спеціалізованих законах у сфері інтелектуальної власності, що суперечать принципам та засадам ЦКУ. Натомість проект Кодексу є невдалою компіляцією вже існуючої книги четвертої ЦКУ та спеціалізованих законів у зазначеній сфері з деякими елементами викладення

окремих норм у новій редакції, які суттєво звужують охорону ОПІВ [17, с. 77–79; 18, с. 114].

Вважаємо за доцільне, відмітити вкрай важливі кодифіковані акти, які також регулюють питання захисту ПІВ на митному кордоні, а саме: Господарський кодекс України, який регламентує використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності, та Податковий кодекс України, який регламентує оподаткування ОПІВ в господарській діяльності, митні збори, митні тарифи.

Важливе місце займають нормативно-правові акти у сфері інформації, які регулюють питання внесення персональних даних у митний реєстр, обміну інформації між органами доходів і зборів, оприлюднення інформації, запиту даних, а саме: Закони України “Про інформацію”, “Про захист персональних даних”, “Про доступ до публічної інформації”.

Також вважаємо за доцільне відмітити нормативно-правові документи, які регулюють діяльність органів доходів і зборів, що сприяють захисту ПІВ. Окрім МКУ слід виділити такі закони України: “Про державну службу”, “Про запобігання корупції”, “Про пенсійне забезпечення”, “Про вищу освіту”, “Про професійний розвиток працівників”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, кодекси України, укази Президента України, постанови Верховної Ради України та постанови органів центральної виконавчої влади, особливо Міністерства фінансів України, який координує діяльність органів доходів та зборів.

Отже, проаналізувавши сучасне митне законодавство стосовно захисту ПІВ, ми виявили прогалини й невідповідності в нормативно-правовій базі та дослідили закладений в МКУ механізм сприяння захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні в умовах розвитку світової торгівлі та інтеграції України до Євросоюзу. На наш погляд, основною проблемою, з якою стикаються як працівники органів доходів та зборів, так і правовласники стосовно захисту ПІВ, це розгалужене вітчизняне законодавство у сфері інтелектуальної власності, яке, до речі, в 2004 році нараховувало 130 нормативних актів [16]. Вказані проблеми потребують подальшого більш досконалого дослідження для їх усунення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84 – Ст. 2989.
2. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі від 05.02.2008 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 24 – Ст. 970.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75., т. 1 – Ст. 2125.
4. Щодо тимчасового застосування міжнародного договору : Лист МЗС України від 30.11.2015 № 72/14-612/1-2980 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/v2980321-15/para2#n2>.
5. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 32. – Ст. 1175.
7. Волкова Н.В. Щодо сприяння з боку митних органів захистові прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон / Н.В. Волкова // Вісник Академії митної служби України. Серія : Право. – 2009. – № 1. – С. 49–53.
8. Новації Митного кодексу в сфері захисту прав інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uris-c.com.ua/2012/05/10/новації-митного-кодексу-в-сфері-захис/>.
9. Науково-практичний коментар до Митного кодексу України : у 3 т. – К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2013. – 422 с. – С. 85–104.

10. Коросташова І.М. Нове в митному законодавстві про захист прав інтелектуальної власності (аналіз норм Митного кодексу України 2012 р.) / І.М. Коросташова // Вісник Академії митної служби України. Серія : Право. – 2013. – № 1 (10). – С 27–31.
11. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
12. Trade in Counterfeit and Pirated Goods: Mapping the Economic Impact. – 18 April 2016. [El. resource]. – URL : <http://www.oecd.org/governance/trade-in-counterfeit-and-pirated-goods-9789264252653-en.htm>.
13. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 13. – Ст. 64.
14. Про затвердження Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону : Наказ Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 року № 648 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 50. – Ст. 2008.
15. Перелік об'єктів права інтелектуальної власності, включених до митного реєстру. Станом на 25.02.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/dovidniki-reestri-perelik-pereliki-/100237.html>.
16. Проект Кодексу про інтелектуальну власність від 7 червня 2004 року № 5620 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5620&skl=5.
17. Підпригора О.А. Чи потрібен Україні Кодекс про інтелектуальну власність / О.А. Підпригора // Університетські наукові записки. – 2005. – № 1–2 (13–14). – С. 75–79.
18. Крижна В. Варіанти кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності / В. Крижна // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 1. – С. 110–115.

Отримано 12.04.2016